

MAVZU: ESHITISHIDA NUQSONI BOR BOLALARNI ESTETIK TARBİYALASHNING MUHIM OMIL

O.S.Ishmatova

Chirchiq davlat pedagogika universiteti Pedagogika
fakulteti "Maxsus pedagogika" kafedrası o'qituvchisi

Panjiyeva Muxlisa Musurmonqul qizi

Chirchiq davlat pedagogika universiteti Pedagogika
fakulteti "Maxsus pedagogika" surdopedagogika yo'nalishi 1chi bosqich talabasi

Annotatsiya: Ushbu maqola eshitishida nuqsoni bor bolalarni estetik tarbiyalashning muhim omillari haqida.

Аннотация: Эта статья о важных факторах эстетического воспитания детей с нарушениями слуха.

Annotation: This article is about the important factors in the aesthetic education of children with hearing impairments.

Tayanch so'zlar: ritmika, fonetik ritmika, tasviriy san'at, nutq o'stirish, bolalar va kattalar, estetik tarbiya, metodika, korreksiya, idroki, motorika, musiqa, ritm, harakat, mutq, muloqot vositasi, taqlid, verbal, noverbal, kommunikatsiya, estetik did, visual, maktabgacha yoshdagi bolalar, eshitishida nuqsoni bo'lgan...

Ключевые слова: ритмика, фонетическая ритмика, изобразительное искусство, речевое развитие, дети и взрослые, эстетическое воспитание, методика, коррекция, восприятие, моторика, музыка, ритм, движение, речь, средство общения, подражание, вербальное, невербальное, общение, эстетический вкус, зрительный, дошкольники с нарушениями слуха...

Keywords: rhythmic, phonetic rhythmic, Fine Arts, speech cultivation, children and adults, aesthetic education, methodology, correction, perception, motorics, music, rhythm, movement, mutq, means of communication, imitation, verbal, non-verbal, communication, aesthetic taste, visual, preschool children, with hearing impairments...

Maktabgacha yoshdagi bolaning atrofdagi olamni idrok etishi hissiy, majoziy xarakterga ega. Hissiy soha -bu xatti-harakatlar va yuqori aqliy funktsiyalarni tartibga solish, maktabgacha yoshdagi bolaning shaxsiy fazilatlarini shakllantirish vositasi hisoblanadi. Maktabgacha yoshdagi bolalarni estetik rivojlantirish tabiatda, san'atda, kundalik hayotda go'zallikni idrok etadigan, to'g'ri baholay oladigan ijodiy faol shaxsni shakllantirishga yordam beradi. Kar va zaif eshituvchi bolalarni estetik tarbiyalash ishlari kattalardan alohida e'tibor talab qiladi, chunki eshitishda nuqsoni bo'lgan bolalarning kognitiv, hissiy va nutq sohasi o'ziga xosligi atrofdagi narsalar va san'atning hissiy va estetik ta'sirini kamaytiradi. Shu bilan birga, estetik tarbiya eshitish qobiliyati cheklangan bolalar rivojlanishining turli

tomonlarini boyitish va kamchilikni tuzatish uchun juda muhimdir (A. A. Kataeva, M. yu.Pay, E. 3. Yaxninaidre.).

Estetik rivojlanish tushunchasi dunyoga estetik munosabatni, shu jumladan atrofdagi madaniy makonni o'zgartirish qobiliyatini, shuningdek, bolalarning badiiy rivojlanishini san'at orqali shakllantirishni o'z ichiga oladi. Estetik rivojlanish-bu shaxsning estetik idrok va ongini, estetik faoliyatini shakllantirish va rivojlantirishning uzoq jarayonidir. Bu shaxsning, jamiyatning estetik madaniyatini rivojlanishi bilan bog'liq bo'lib, turli yo'llar bilan, turli shakllarda amalga oshiradi. Bolani estetik tonomdan rivojlantirishda tarbiya muhim rol o'ynaydi, chunki u jamiyatning estetik madaniyatini muntazam ravishda etkazib berishni ta'minlaydi.

Eshitish qobiliyati cheklangan bolalarni estetik tarbiyalashning quyidagi vazifalarini ajratish mumkin:

- estetik idrokni rivojlantirish;
- estetik g'oyalar va tasvirlarni to'plash;
- estetik his-tuyg'ularni shakllantirish;
- estetik didni rivojlantirish;
- baholash va xulosa qilish;
- badiiy faoliyatning har xil turlarini o'zlashtirish (tasviriy, musiqiy, teatr);
- badiiy qobiliyatlarni rivojlantirish.

Bolalarning estetik tarbiyalashning vazifalari ularning yoshi va individual imkoniyatlarini hisobga olgan holda amalga oshiriladi.

Bolalarni estetik tarbiyalashning eng muhim sharti-bu bolalarni o'rab turgan muhit: mebel, o'yinchoqlar, o'simliklar, guruhda badiiy faoliyatni tashkil etish uchun materiallar; bolalar bog'chasi hovlisi, uning jihozlari, yashil maydonlar va boshqalar. Maktabgacha ta'lim muassasalar interyerining estetik tomoniga alohida ahamiyat berish kerak. Maktabgacha yoshdagi bolalarning jihozlari, o'yinchoqlari, kitoblari, o'simliklari, rasmlari va boshqa jihozlarning joylashishi bolalarning turli xil faoliyatini ta'minlashi kerak. Naqshli bezaklardan, o'yinchoqlardan faqat ichki bezatish uchun foydalanish stereotipidan voz kechish, bolalar uchun keraksiz narsalardan qochish lozim. Bolalarning yoshi va qiziqishlarini inobatga olib, xona jihozlarini joylashtirishga yangicha yondashish, ba'zi narsalarni o'zgartirish, guruhdagi mavjud san'at asarlarini yangilash kerak. Ichki qismmini bezatishda bolalarning individual va jamoaviy ishlaridan foydalanish, ularga ota-onalar va boshqa kattalarning e'tiborini jalb qilish muhimdir. Guruhda maxsus tashkil etilgan mustaqil vizual faoliyat burchaklari bo'lishi zarur.

Bolalarni estetik tarbiyalashning yana bir muhim sharti amaliy san'at asarlari, badiiy adabiyotlardir. Bolalar bog'chalarida estetik muhitni yaratishda turli janrdagi asarlar (rasm, tasviriy san'atning dekorativ shakllari, adabiyot) qo'llaniladi. Eshitish qobiliyati buzilgan bolalar tomonidan musiqani idrok etishning murakkabligiga qaramay, u estetik rivojlanishda ham qo'llanilishi mumkin. Musiqiy o'yinchoqlar kundalik hayotda, bolalar o'yinlarida keng qo'llaniladi. Ular tovush va ohang xususiyatlariga, tovushlarning ritmik tomoniga e'tibor berishadi. Musiqi bolalarni faollashtiradi, quvnoq kayfiyatni yaratadi. O'qituvchilar ertalabki mashqlar, ochiq o'yinlar va mashg'ulotlar uchun musiqa tanlashlari mumkin. Musiqani raqs harakatlari bilan birlashtira oladigan guruhlarda bayramlar va tug'ilgan kunlar tashkil qilishda alohida ahamiyatga ega bo'lishi mumkin. Eshitish qobiliyati zaif bolalar uchun rasm darslarida mavzuga muvofiq tanlangan musiqa alohida hissiy holatni yuzaga keltiradi. Biroq, estetik muhitning tashkil etilganligi estetik tarbiyani aniqlamaydi. O'qituvchilarning

bolalardagi badiiy faoliyatni tarbiyalash va unga qiziqishni shakllantirishga qaratilgan izchil ishi asosiy ahamiyatga ega. Shuning uchun eshitishda nuqsoni bo'lgan bolalar uchun ixtisoslashtirilgan ta'lim-tarbiya muassasalarida tashkil etiladigan barcha mashg'ulotlarida, ayniqsa, ritmika, fonetik ritmika, tasviriy san'at, nutq o'qitirish va h.z larda estetik tarbiya ishlarini tashkil etish muhimdir.

Eshitish qobiliyati cheklangan bolalarga estetik ta'sir ko'rsatishning eng muhim omilidan yana bittasi bu atrofdagi odamlarning tashqi ko'rinishidir. Maktabgacha yoshdagi bolalarda vizual taassurotlar ustunlik qilganligi sababli, ular o'qituvchilarning kiyimlari, soch turmagi, zargarlik buyumlariga e'tibor berishadi, har doim kattalar va bolalar kiyimidagi yangi elementlarga e'tibor berishadi va hissiy munosabatda bo'lishadi. Shuning uchun kattalar tashqi qiyofasini va xatti-harakatlarini alohida e'tiborli bo'lishlari lozim, chunki bolalar ularga o'yinlarda va xatti-harakatlarda taqlid qiladilar.

Amaliyot shuni ko'rsatadi-ki, eshitishda nuqsoni bor bolalar, hattoki kattalar ham boshqalarning tashqi ko'rinishiga qarab muomala qiladilar. Ular avvalo yangi odamning tashqi ko'rinishini kuzatib, so'ng u bolan muomalaga kirishish lozim yoki shart emasligini o'zlari hal etadilar. Ko'rinishdan bashing, didli insonlarga chuqur hurmat bildiradilar va ularga o'xshashga intiladilar. Aksincha bo'lsa xatto-ki, salbiy munosabat bildirishlari ham mumkin. O'zlari esa doimo bashing ko'rinishga intiladilar.

Xulosamizda shuni aytishimiz joiz-ki, eshitishda nuqsoni bo'lgan bolalarga estetik tarbiya berish juda muhin, chunki har bir yangi munosabatlar estetik tarafdin baholanadi va istaymizmi, yo'qmi estetik jihatdan saralanadi.

Adabiyotlar ro'yxati:

1. Головчиц Л.А. Дошкольная сурдопедагогика: Воспитание и обучение дошкольников с нарушениями слуха: Учеб. пособие для студ. высш. учеб. Заведений . М.: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2001. — 304 с. — (Коррекционная педагогика)
2. Ишматова, О. С. (2020). Инклюзив таълимга кохлеар имплант бўлган болаларни муваффақиятли реабилитация қилиш омиллари. Science and Education, 1(Special Issue 4), 186-195.
3. Ишматова, О. С. (2021). РОЛЬ ФОНЕТИЧЕСКОЙ РИТМИКИ В РАЗВИТИИ УСТНОЙ РЕЧИ ДЕТЕЙ С НАРУШЕНИЯМИ СЛУХА. In СТУДЕНЧЕСКИЕ НАУЧНЫЕ ИССЛЕДОВАНИЯ (pp. 187-188).
4. Ишматова, О. С. (2021). Цели и задачи исследования развития устной речи детей с нарушениями слуха средствами фонетической ритмики. in наука, образование, инновации: актуальные вопросы и современные аспекты (pp. 241-243).
5. Ishmatova, O. S., & Abdujalil O'g'li, H. A. (2022). MAVZU: IMKONIYATI CHEKLANGANLAR FAOLIYATIDA AKT NING ROLI. BARQARORLIK VA YETAKCHI TADQIQOTLAR ONLAYN ILMIY JURNALI, 2(11), 24-28.
6. Ishmatova, O. S. (2022). NUTQIY NUQSONLARNI BARTARAF ETISHDA FONETIK RITMIKANING ROLI. BARQARORLIK VA YETAKCHI TADQIQOTLAR ONLAYN ILMIY JURNALI, 2(10), 378-380.
7. Ishmatova, O. S. (2022). Boshlangich talim sifatini yangilashda umumtalim maktablarda logopedik shaxobchalar faoliyatining orni. Barqarorlik va yetakchi tadqiqotlar onlayn ilmiy jurnali, 2(10), 388-391.
8. Ishmatova, O. S. (2022). Korreksion mashg'ulotlarda eshitishda nuqsoni bor bolalarning og'zaki nutqini fonetik ritmika orqali rivojlantirish. Chirchiq, 1(1), 70.

9. Ishmatova, O. S. (2022). Korreksion mashg'ulotlarda eshitishida muammolari bo'lgan bolalarning og/zaki nutqini fonetik ritmika orqali shakllantirishda "Quvnoq fonetik ritmika" texnologiyasining samarasi. *Муғаллим*, 1(2), 135-138.
10. TA'SIR, K. R. O. PEDAGOGIK TA'LIM INNOVATSION KLASTERI RIVOJLANISHIGA. OBUNA INDEKSI-1019, 32.
11. Nurmunaurod ogli, N. M. (2022). TA'LIM KLASTERINING SAMARALI RIVOJLANISHIGA TA'SIR KO'RSATUVCHI OMILLAR. TA'LIM VA RIVOJLANISH TAHLILI ONLAYN ILMIY JURNALI, 2(1), 54-57.
12. Yunusova, X., Boboxonova, M. B., & Umurzakova, M. M. (2022). INNOVATSION TA'LIM KLASTERI-TA'LIM SUBYEKTLARINI HARAKATLANTIRUVCHI OMIL SIFATIDA. *Академические исследования в современной науке*, 1(16), 172-176.
13. G'iyosiddinovna, D. M. (2022). LOGOPEDIK MASHG'ULOTLARNI SAMARALI TASHKIL ETISHDA ARTIKULYATSION GIMNASTIKA O'RNI. TA'LIM VA RIVOJLANISH TAHLILI ONLAYN ILMIY JURNALI, 2(10), 360-365.
14. G'iyosiddinovna, D. M. (2022). TA'LIM MUASSASALARIDA INKLYUZIV TA'LIMNI RIVOJLANTIRISH VA TATBIQ ETISH. TA'LIM VA RIVOJLANISH TAHLILI ONLAYN ILMIY JURNALI, 2(10), 340-344.
15. Muborak, D., & Lobar, S. (2022). MAKTABGACHA TARBIYA YOSHIDAGI BOLALARDA NUTQNING KECH RIVOJLANISHI. TA'LIM VA RIVOJLANISH TAHLILI ONLAYN ILMIY JURNALI, 2(10), 345-349.
16. Muborak, D., & Farangis, I. (2022). NUTQ KAMCHILIKLARINI PAYDO BO'LISHIDA ARTIKULYATSION APPARAT HOLATINI O'RGANISH ZARURATI. TA'LIM VA RIVOJLANISH TAHLILI ONLAYN ILMIY JURNALI, 2(10), 366-370.
17. G'iyosiddinovna, D. M. (2022). 4+ 2 TA'LIM TIZIMIDAGI O'RNI. TA'LIM VA RIVOJLANISH TAHLILI ONLAYN ILMIY JURNALI, 2(10), 389-393.
18. Muborak, D., & Shahnoza, M. (2022). KASBIY KOMPETENSIYANI RIVOJLANTIRISHDA METODIK JAMLANMALAR YIG'ISH. TA'LIM VA RIVOJLANISH TAHLILI ONLAYN ILMIY JURNALI, 2(10), 371-376.
19. Кодирова, Ф. У., & Кабилова, Ш. Х. (2021). ПОВЫШЕНИЕ КАЧЕСТВА ИНКЛЮЗИВНОГО ОБРАЗОВАНИЯ В УСЛОВИЯХ ПЕДАГОГИЧЕСКОГО ИННОВАЦИОННОГО КЛАСТЕРА. *Academic research in educational sciences*, 2(CSPI conference 1), 109-115.